

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการท่องเที่ยว เป็นธุรกิจที่ทำรายได้สู่ประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจของประเทศ เป็นการเผยแพร่ภาพลักษณ์อันงดงามของมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวได้ทำความรู้จักแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวในประเทศไทยมีอัตราการเจริญที่รวดเร็วจากสถิติย้อนหลัง 10 ปี ตั้งแต่ ปี 2542 - 2552 พบว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 8.58 ล้านคน ในปี 2542 เป็น 14.12 ล้านคน ในปี 2552 โดยปี 2551 มีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดเท่ากับ 14.58 ล้านคน ซึ่งมีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาดังกล่าวเฉลี่ย ร้อยละ 6.45 ส่งผลให้ประเทศไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นจาก 2.53 แสนล้านบาทในปี 2542 เป็น 5.10 แสนล้านบาทในปี 2552 เท่ากับอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปีที่ ร้อยละ 10.17 ส่วนสถานการณ์การท่องเที่ยวในปี 2553 มีอัตรานักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นถึง ร้อยละ 13.70 โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวประเทศไทยถึงจำนวน 15.50 ล้านคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553)

การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วขึ้น อยู่กับองค์ประกอบหลายๆอย่าง ทั้งนโยบายและการสนับสนุนจากรัฐบาล ความร่วมมือของผู้ประกอบการ และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตลอดจนความร่วมมือกันโฆษณาเผยแพร่ประเทศไทย เช่น โครงการปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2530 ปีธรรมาภิบาลไทย พ.ศ. 2537 และในปี พ.ศ.2538 - 2540 ซึ่งรัฐบาลประกาศให้เป็นปีสืบสานวัฒนธรรมไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ และในปี พ.ศ.2545 ประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปี พ.ศ.2545 - 2549 นอกจากนี้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ และมีการจัดมหกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2553 ประกอบกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยกระจายออกสู่ทุก

ภูมิภาคเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอย่างมาก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมภาคบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ ซึ่งต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว ผลจากการท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบอันเป็นสาเหตุของปัญหาต่างๆ ทั้งสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และสุขภาพอนามัยที่ตามมาภายหลังได้ ซึ่งการประเมินผลทางสุขภาพ(Health Impact Assessment:HIA) มีความสำคัญที่จะสามารถจัดหรือลดผลกระทบทางลบ สร้างเสริมและคุ้มครองสุขภาพของประชาชน และสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเป็นการประมาณการหรือคาดการณ์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพของประชาชน โดยประยุกต์ใช้แนวทางและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูล ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะ เพื่อสู่กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน การประเมินผลกระทบทางสุขภาพส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ การดำเนินนโยบาย แผนงาน โครงการ การประเมินผลทางสุขภาพจึงเป็นเครื่องมือที่จะเป็นเพิ่มความเข้มแข็งของภาคประชาชน และลดความขัดแย้งทั้งที่มีอยู่ในปัจจุบันและอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต (เดชรัต สุขกำเนิด, วิชัย เอกพลากร และปัดพงษ์ เกษสมบูรณ์, 2545)

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อันเนื่องมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งด้านธรรมชาติ อีกทั้งวิถีชีวิตของเหล่าชนเผ่าต่างๆ วัฒนธรรมประเพณี สถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกันของศิลปะไทใหญ่ พม่า และมอญ ทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่งดงามและน่าสนใจ อำเภอปายเป็นหนึ่งในเจ็ดอำเภอที่ตั้งอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปาย รายล้อมด้วยแนวเทือกเขาสลับซับซ้อน การคมนาคมที่เข้าสู่พื้นที่ที่มีความยากลำบาก จากปัญหาการคมนาคมที่เกิดขึ้นทำให้อำเภอปายเป็นเมืองปิดมาเป็นเวลานาน ทำให้สามารถรักษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ไว้ได้ใกล้เคียงกับอดีต(ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน, 2553) โดยอำเภอปายมีประวัติการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนาน มีเอกลักษณ์คือมีผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอย่างสมดุลและมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย(เทศบาลตำบลปาย, 2553) จนกระทั่งปี 2535 เป็นต้นมา อำเภอปายเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงส่งผลให้มีการปรับปรุงถนนเส้นทางสายเชียงใหม่-ปาย-แม่ฮ่องสอน มีการเปิดสายการบิน ปาย-เชียงใหม่ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (สุริย์ บุญญานุพงศ์, 2539; นภดล นพรัตน์, 2551) ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้พื้นที่ในเขตอำเภอปาย กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมอันดับ

2 ของนักท่องเที่ยวคนไทย ซึ่งผลจากการ โหวดให้คะแนนของนักท่องเที่ยวใน <http://www.ezytrip.com/> ที่มีการโหวดให้คะแนนในปี 2553 ถึง 313,561 คะแนน รอมมาจากปางอุ๋ง หรือโครงการตามพระราชดำริปางตอง 2 (ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอน, 2553)

การท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย โดยเฉพาะในบริเวณเทศบาลตำบลปาย ซึ่งเป็นตัวเมือง ขนาดเล็กรายล้อมด้วยภูเขาสูงชัน มีแม่น้ำปายที่ใสสะอาด มีหมอกปกคลุมตลอดปี ผู้คนมีวิถีชีวิต เรียบง่ายและมีศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์ของแต่ละชนเผ่า ทำให้มี นักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก จึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค และการจัดบริการต่างๆเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทั้งที่พัก ร้านค้า บริการนำเที่ยว ปรับปรุงแหล่ง ท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและเกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และภาครัฐได้ จัดให้มีถนนคนเดินปายบนเส้นทางถนนเขตเทศบาลตำบลปาย ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็น ที่ แหล่งบริการด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน (เทศบาลตำบลปาย, 2553)

ถนนคนเดินปายเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีการเจริญและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้จากการ ประชาสัมพันธ์และกระแสการท่องเที่ยวปาย ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวจำนวนมาก โดยเทศบาล ตำบลปายได้มีการจัดแบ่งพื้นที่การจำหน่ายสินค้าแก่ประชาชนที่สนใจ ในการทำธุรกิจในพื้นที่ ถนนคนเดินปาย ทำให้บริเวณถนนคนเดินปายและพื้นที่ถนนบริเวณข้างเคียงมีสิ่งก่อสร้าง และมี จำนวนบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันมีจำนวนหลังคาเรือนที่ตั้งอยู่ในเขตถนนคนเดินปายจำนวน 356 หลังคาเรือน(ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2553) (เทศบาลตำบลปาย, 2553) สิ่งก่อสร้างถูกปรับเปลี่ยน ให้เป็นร้านค้า และการประกอบการอื่นๆเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ร้านขายเสื้อผ้า เครื่องประดับ ร้านอาหาร บริการนวด จำหน่ายของที่ระลึก บริการนำเที่ยว และร้านค้าทั่วไป จึงเป็นบริเวณที่ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ มีการขยายตัวทางธุรกิจ และบริการ รวมทั้งมีการจ้างงาน ซึ่งช่วยให้ประชาชนในพื้นที่มีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในเขตพื้นที่ถนนคนเดินปายที่ผ่านมาก็ทำให้เกิดปัญหาในด้าน ต่างๆ จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ได้แก่ ปัญหาด้านการจราจรที่ติดขัดจากปริมาณ รถจำนวนมากที่วิ่งในท้องถนนและการจอดรถที่ไม่เป็นระเบียบ(วิริยา ชัยมานะกิจ, 2551) ซึ่งได้มีการ แก้ไขโดยการจัดให้มีการจอดรถสลับสองข้างทางในวันคู่และวันคี่ รวมทั้งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ ตำรวจจราจรช่วยจัดระเบียบและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่สัญจรบนท้องถนน และจัดให้มีป้าย เตือนในจุดที่มักเกิดอุบัติเหตุ นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการแย่งพื้นที่การวางแผงการจำหน่ายสินค้า ซึ่งทางเทศบาลก็ได้ดำเนินการแก้ไขโดยจัดให้มีการลงทะเบียน กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการวาง แผงจำหน่ายสินค้าของผู้ประกอบการแต่ละราย ปัญหาขยะที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะช่วง

เทศกาลการท่องเที่ยว ทำให้มีขยะล้นออกมาจากภาชนะรองรับขยะ สังกัดเหม็น และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงนำโรค ซึ่งทางเทศบาลปายได้แก้ไขปัญหายุ่งยากโดยการเพิ่มจำนวนภาชนะรองรับขยะตามจุดต่างๆ บนถนนคนเดินปาย และเพิ่มจำนวนรอบของการจัดเก็บขยะ โดยรถเก็บขยะของเทศบาล จากเดิมที่จัดเก็บเพียงช่วงเวลาเช้ามีด ก็จัดเก็บในช่วงเวลากลางวันและเวลาเย็น (เทศบาลปาย, 2553) จะเห็นได้ว่าการจัดให้มีการท่องเที่ยวในเขตถนนคนเดินปาย ก่อให้เกิดผลกระทบทางสุขภาพในหลายๆด้าน และผลกระทบในด้านลบได้รับการแก้ไขไปบางส่วน อย่างไรก็ตามประชาชนยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและให้ข้อคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นกับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณถนนคนเดิน หรือมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นในการแก้ไขหรือกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบทางสุขภาพในพื้นที่ถนนคนเดินปาย

ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นนักวิชาการสาธารณสุข สังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอปาย ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค รวมทั้งการพัฒนางานสาธารณสุขเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว จึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเขตถนนคนเดินปายต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณถนนคนเดินอำเภอปาย โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อเสนอทางเลือกและข้อเสนอแนะ ตลอดจนสนับสนุนและเชื่อมโยงให้หน่วยงานต่างๆ ภายในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชน อันเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยบริเวณถนนคนเดินมีสุขภาพที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนที่อาศัยบริเวณถนนคนเดินอำเภอปาย อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเขตถนนคนเดินปาย

คำถามการศึกษา

ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเขตถนนคนเดินปายต่อประชาชนที่อาศัยบริเวณถนนคนเดิน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้เป็น การศึกษาผลกระทบทางสุขภาพ ของผู้ที่อาศัยบริเวณถนนคนเดิน
อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวบรวมข้อมูลในเดือนธันวาคม 2553

นิยามศัพท์

ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นผลเนื่องมาจากการ
ท่องเที่ยว และส่งผลต่อภาวะสุขภาพของประชาชนที่อาศัยบนถนนคนเดินอำเภอปาย ในมิติด้าน
ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ทั้งในทางบวกและทางลบ

ถนนคนเดินปาย หมายถึง โครงการปิดถนนในเขตอำเภอปาย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
กระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน โดยมีการแสดงศิลปวัฒนธรรม จำหน่ายอาหารและสินค้าของท้องถิ่น ซึ่งม
ีการจัดทุกวัน ตั้งแต่เวลา 17.00 น. จนถึง 22.00 น.

ประชาชนที่อาศัยบริเวณถนนคนเดิน หมายถึง ผู้ที่อาศัยหรือประกอบการบริเวณถนนคน
เดินอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน